

УДК 37.091.313

О.В. Сабірова, м. Могилів-Подільський, Україна / O. Sabirova, Mogilev-Podolsky, Ukraine
В.А. Маковій, м. Могилів-Подільський, Україна / V. Makovii, Mogilev-Podolsky, Ukraine
e-mail: oksanchik_28@ukr.net

ІНТЕГРОВАНІ ЗАНЯТТЯ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ПІДВИЩЕННЯ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЦИКЛУ

Annotation. У статті розкрито перевагу інтегрованих занять над традиційними формами навчання. Доводиться, що завдяки інтегрованим заняттям систематизуються знання з різних дисциплін у логічному взаємозв'язку, активізується процес навчання, досягається висока активність студентів у групі, підвищується рівень засвоєння матеріалу, виховується почуття обов'язку, відповідальності, взаємодопомоги, участі у колективній праці, підвищується ефективність навчання.

Пояснюється, що під час формування всебічно розвинутої особистості важливим є те, що студент отримує комплекс знань, має можливість визначити роль і місце кожної дисципліни та швидко адаптуватись у житті. Таку можливість надають тільки інтегровані заняття.

Подається перелік найрізноманітніших форм інтегрованих занять, їх різновиди та методика проведення.

Автори статті розглядають інтегроване заняття як спосіб об'єднання несумісних на перший погляд навчальних предметів. Комплексність подання навчального матеріалу розширює межі заняття, перетворює інтегрування на процес, що об'єднує навчання, виховання та розвиток студентів.

Ключові слова: інтеграція, інтегроване заняття, інтегрування, форми інтегрованих занять

Integrated lessons are the one of the means of increasing the activity of students at the lessons while the studying general subjects

Annotation. The article shows the advantage of integrated lessons on traditional forms of learning. Proved that thanks to integrated employment systematized knowledge from different disciplines in a logical relationship, active learning, students achieve high activity in the group, increased levels of learning, brought a sense of duty, responsibility, mutual participation in collective work, increasing efficiency teaching.

Explained that during the formation of fully developed personality is important that the student receives a set of knowledge, is able to determine the role and place of each discipline and adapt quickly in life. This opportunity only provide integrated employment.

Served for a variety of forms of integrated lessons, varieties and methods of implementation.

The authors consider the integrated lessons as a way of combining incompatible at first glance subjects. The complexity of presentation of educational material extends beyond employment, makes the process of integration that combines training, education and development of students.

Key words: integration, integrated lessons, integration, integrated forms of lessons.

Постановка проблеми. Освіта, як організований педагогічний процес пізнання, розвитку, спілкування і творчості є одним із найефективніших засобів адаптації людини до сучасного життя. Тому саме життя вказує на необхідність переглянути зміст і технологію навчання і учіння.

Традиційне заняття — заняття, під час якого викладач повідомляє, передає знання, формує уміння і навички, спираючись на пояснення нового матеріалу, його відтворення студентами, оцінює відповіді. Традиційне заняття має переважно репродуктивний характер. Викладач є єдиною ініціативною діючою особою навчального процесу. На нашу думку, навіть не варто особливо пояснювати — чому... Очевидно, що ми маємо бути на одному рівні з нашими студентами — це програма мінімум, а програма максимум — на крок попереду від наших студентів.

Тому освіта й педагогічні науки нині мають спрямувати зусилля на формування інноваційного типу культури, мислення й готовності до інноваційного типу дій. Саме через нетрадиційний підхід до навчання створюють у студентів можливість займати не просто активну, але й ініціативну позицію у навчальному процесі, не просто засвоювати запропонований

викладачем матеріал, але пізнавати світ, вступаючи з ним в активний діалог, самому шукати відповіді та не зупинятися на знайденому, як на остаточній істині. У цьому напрямку і ведуться пошуки, спрямовані на перетворення традиційного навчання на живе зацікавлене вирішення проблем.

Саме інтегровані заняття дають можливість створювати сприятливі умови для різнобічного розгляду нової інформації, упорядкування складних понять, аналізу і показу зв'язку між різними ідеями, розвитку творчих здібностей, породжують ентузіазм і мотивацію для подальшого навчання та співпраці.

Мета статті — ознайомити з різновидами інтегрованих занять та їх ефективністю; розкрити перевагу інтегрованих занять над традиційними формами навчання.

Аналіз попередніх досліджень. Поняття «інтеграція» походить від латинського *integer* — «цілісний», що передбачає створення єдиного освітнього простору навчальних дисциплін. Ґрунтовно поняття інтеграції визначено у роботі С. Кульневич, Т. Лакоценина «Аналіз сучасного уроку»: «Інтеграція — це глибоке взаємопроникнення, злиття, наскільки це

можливо, в одному навчальному матеріалі узагальнених знань з тієї чи іншої галузі».

Наукові основи цієї педагогічної технології закладено в працях І. Павлова і І. Сеченова. Згодом учені-психологи, проаналізувавши особливості мислення та пам'яті, дійшли висновків, що процес навчання має бути побудований таким чином, щоб формувати в студентів здатність відтворювати раніше засвоєні знання для міцного запам'ятовування нового матеріалу.

Найважливішими характеристиками запам'ятовування є прийоми смислового угруповання навчального матеріалу, виокремлення смислових опорних пунктів і смислового співвідношення нового матеріалу з уже відомим. Отже, опанування прийомом перенесення знань про один предмет під час засвоєння іншого робить аналітико-синтетичну діяльність студентів більш цілеспрямованою, підвищує ефективність самостійних методів роботи, забезпечує неабияку організацію розумової діяльності і, нарешті, виробляє логічну послідовність у виконанні як загальних, так і конкретних завдань.

Об'єктивним підґрунтям інтеграції наукових знань є цілісність картини світу. До того ж, методи досліджень, які застосовують у сфері опанування знань, є спільними. Філософською основою міжпредметної інтеграції є принцип системності. Методику системно-цілісного підходу до процесу навчання розробили в 60-70-ті роки Ю. Бабанський, А. Данилов та ін., із того часу розуміння особистості як продукту цілісного педагогічного процесу ввійшло в педагогіку. Саме в 70-і роки постало питання про активізацію пізнавальної діяльності студентів, про подолання суперечностей штучного розділення дисциплін за предметною ознакою. Студент не сприймав цілісно ні навчальний матеріал, ні картину навколишнього світу. Це привело до активного пошуку міжпредметних зв'язків та використання їх у диференційованому навчанні. У 80-90-і роки інтегровані навчальні курси поступово витісняють міжпредметні зв'язки й отримують концептуальне обґрунтування в роботах В. Фоменко.

Виклад основного матеріалу. Різноманітний навколишній світ є цілісним, але людина через власне незнання роздібнює його на частини. Прагнення показати цілісність світу, який звучить безліччю голосів, пояснює свої таємниці різними мовами, змусило нас звернутися до такого типу заняття як інтегроване.

У наш час проблемі інтеграції знову приділяють велику увагу. Настав новий етап розуміння єдності навчальних предметів. Від стадії реалізації міжпредметних зв'язків, яка дозволяла незалежне, паралельне існування явищ із різних предметів, слід перейти до інтеграції цих явищ, до народження нових цілісностей, тобто до справжньої інтеграції.

Інтеграція знань із різних навчальних дисциплін — одна з ефективних форм пізнання світу. Інтегроване

заняття — досить складна форма роботи, яка вимагає тривалої, ретельної підготовки. Вона активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів, забезпечує їм можливість учитися самостійно працювати з додатковими джерелами інформації, широко використовувати освітні ресурси Інтернету.

Інтегроване заняття — нововведення сучасної методики навчання, яке сміливо втручається в непохитні навчальні програми та пов'язує несумісні на перший погляд предмети, наприклад, географію та українську літературу. За своєю суттю ці предмети вже є інтегрованими. Вивчення української літератури передбачає міжпредметні зв'язки. Студенти, опановуючи українську літературу, отримують знання з багатьох галузей науки, мистецтва, культури, а також реального повсякденного життя. Щодо географії, то вона, є наслідком поєднання природничих наук: біології, фізики, хімії, екології.

Інтегрування — це не тільки особливе комбінування навчального матеріалу, а й спосіб організації навчальної діяльності, який передбачає:

- аналіз навчального матеріалу з різних позицій;
- виокремлення головного;
- робота з уже відомим у новому аспекті;
- виконання навчальних завдань;
- виконання завдань творчого характеру.

Інтегрування дозволяє створити на занятті атмосферу співробітництва — думки можуть бути суперечливі, але кожна думку поважають усі, навіть ті, хто з нею не згоден. Уміння співпрацювати виникає поступово. Це має стати однією зі стратегічних цілей викладача.

Саме інтегрований підхід дозволяє використовувати емоційний вплив на дитину, органічно поєднати логічні й емоційні підґрунтя, побудувати систему наукової та естетичної освіти на основі широкого використання виховної мети заняття й усебічного розвитку суб'єкта освітнього процесу — студента.

Інтеграція є процесом безперервної взаємодії суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього й зовнішнього, образного й понятійного, інтелектуального й емоційного, раціонального й інтуїтивного, аналітичного й синтетичного, тобто гармонізації наукового й художнього способів пізнання світу в навчальному процесі.

Інтеграція виконує низку функцій

- методологічна функція — формування в студентів сучасних уявлень про досліджувані дисципліни;
- освітня функція — формування таких якостей знань, як системність, глибина, усвідомленість і гнучкість;
- розвивальна функція — формування пізнавальної активності, подолання інертності мислення, розширення кругозору;
- виховна функція — формування наукового

світогляду;

– конструктивна функція — удосконалення змісту навчального матеріалу, методів і форм організації навчання.

Усі навчальні дисципліни мають своєрідний інтеграційний потенціал, але їх здатність сполучатися, ефективність інтеграції залежать від багатьох умов, які необхідно враховувати під час планування інтегрованого заняття або курсу. Перш за все, слід проаналізувати рівень підготовленості студентів певної групи. Труднощі, які зустрічаються в навчальній діяльності, можуть бути однією з причин необхідності використання методу інтеграції. Часом успішне вивчення студентами одного предмета залежить від наявності в них певних знань і вмінь з іншого.

Інтегровані заняття розвивають потенціал студентів, спонукають до активного пізнання навколишньої дійсності, до осмислення і знаходження причинно-наслідкових зв'язків, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здібностей. Більшою мірою, ніж звичайні, вони сприяють розвитку мовлення, формуванню вміння порівнювати, узагальнювати, робити висновки.

На інтегрованих заняттях діти працюють із задоволенням і з цікавістю засвоюють великий за обсягом матеріал. Важливо і те, що засвоєні знання і навички не тільки можуть бути застосовані студентами в їх практичній діяльності в стандартних навчальних ситуаціях, а й дають можливість для прояву творчості та інтелектуальних здібностей. З урахуванням того чи іншого розподілу обов'язків між викладачем і студентами інтегровані заняття можуть мати найрізноманітніші форми, зокрема і нестандартні.

Форми інтегрованих занять

– **Заняття обміну знаннями.** Студентів об'єднують у групи, і кожна з них повідомляє про свої дослідження з певної теми.

– **Заняття взаємоперевірки.** Робота йде в групах і парах. Необхідна попередня підготовка студентів. Слід зазначити, що у всіх видах діяльності необхідно визначити об'єктивні та точні критерії оцінювання, щоб кожен студент під час перевірки знань одногрупників мав зручну і всім відому шкалу (систему) показників для виставлення оцінки.

– **Заняття творчого пошуку.** Діти самостійно шукають розв'язання проблеми.

– **Заняття видання газети чи альманаху.** Групам студентів або окремим студентам дають завдання творчого пошукового характеру з певних тем, а результати роботи є змістом майбутнього видання.

– **Заняття, засновані на імітації діяльності або організації:** «Суд», «Слідство», «Патентне бюро», «Вчена рада» тощо.

– **Заняття, засновані на формах, жанрах, методах роботи, відомих у суспільній практиці:** дослідження, винахідництво, аналіз першоджерел, коментар, мозкова атака, інтерв'ю, репортаж, рецензія.

– **Заняття, які імітують публічні форми спілкування:** «Прес-конференція», «Аукціон», «Бенефіс», «Мітинг», «Панорама», «Телеміст», «Рапорт», «Жива газета», «Усний журнал» тощо.

– Заняття з використанням традиційних форм позакласної роботи: КВК, «Поле чудес», «Клуб знавців» тощо.

– Заняття, які трансформують традиційні способи організації заняття: лекція-парадокс, експрес-опитування, заняття-залік, заняття-консультація, заняття-практикум, заняття-семінар.

– **Заняття з елементами фантазії:** заняття-казка, заняття-сюрприз тощо.

Окрім інтелектуальних міжпредметна інтеграція розв'язує і більш складні завдання:

– формування уявлень про гармонійну єдність світу і місце людини в ньому;

– формування моральних якостей, морально-естетичної оцінки предметів і явищ, виховання уважного і співчутливого ставлення до навколишнього світу;

– розвиток творчих здібностей особистості, її загального творчого потенціалу.

Робота над заняттям складається з трьох основних етапів:

I. Підготовчий етап

Визначають цілі і завдання заняття, обґрунтовують необхідність інтеграції з іншими навчальними предметами, складають план-конспект заняття.

Студенти добирають додаткову літературу, ілюстрації, аудіо- та відеоматеріали, готують презентації з конкретного питання визначеної теми, отримують індивідуальні завдання.

II. Основний етап

Організація і проведення заняття в межах запропонованих типів (заняття-гра, заняття з елементами аналізу і зіставлення різних джерел інформації, заняття-розв'язання проблемних ситуацій, заняття-роздум, заняття-дискусія, заняття-конференція, заняття-презентація, заняття-портрет, заняття-екскурсія).

III. Заключний етап

Викладач разом зі студентами підбиває підсумки заняття, окреслює коло питань для подальшої самостійної роботи з вивченої теми, організовує обмін думками учасників щодо можливості проведення інтегрованих занять надалі.

Основні дидактико-психологічні принципи:

1) **особистісно орієнтовані** (адаптивності, цілісного розвитку, психологічної готовності);

2) **культурологічні** (цілісної картини світу, цілісності змісту освіти тощо).

Реалізація особистісно орієнтованого принципу стала можливою завдяки суспільно-політичним, економічним, соціальним перетворенням, що відбулися в нашій країні за останні роки. Коледж повинен розвивати творчий потенціал кожного

студента, навчити студента сприймати, а також працювати з інформацією. Сучасна освіта має створювати умови, за яких кожен студент, зміг би отримувати необхідну йому особистісно значиму інформацію, допомагати у виявленні внутрішнього потенціалу кожного студента на його шляху самореалізації.

Інформатизація суспільства й освіти, розвиток нових інформаційних технологій — це об'єктивний і закономірний процес. Випускник коледжу має опанувати необхідні знання, які складають цілісну картину світу, навички й уміння здійснювати різні види діяльності: навчальну, трудову, естетичну, а також володіти сучасними ціннісними орієнтаціями та досвідом творчої діяльності, уміти користуватися новими інформаційними технологіями, бути готовим до міжособистісної і міжкультурної співпраці як у своїй країні, так і на міжнародному рівні.

Ми вважаємо, що інтегровані проекти якнайкраще сприяють формуванню та розвитку ключових компетенцій. Інтегровані проекти дозволяють узагальнити, систематизувати і закріпити набуті знання, уміння і навички на практиці, а також

сприяють розвитку творчого потенціалу студентів, реалізують діяльнісний та особистісно орієнтований підходи до навчання і виховання. Інтегровані проекти — це робота з інформацією за допомогою сучасних засобів і способів, у процесі якої взаємодія «викладач — студент» відбувається на новому якісному рівні.

Висновок. Хотілося б відзначити, що предметні програми, на жаль, складені так, що знання дитини залишаються розрізненими, штучно розчленованими за предметною ознакою. Тому потреба подолати ці протиріччя привела нас до спроби розробити систему інтегрованих занять.

Ми вважаємо, що введення інтегрованої системи може більшою мірою, ніж традиційне предметне навчання, сприяти розвитку широко ерудованої людини з цілісним світоглядом і здатністю самостійно систематизувати наявні в неї знання, нетрадиційно підходити до розв'язання різноманітних проблем. З іншого боку, цей метод навчання дуже привабливий і для викладачів, бо допомагає їм краще оцінити здібності і знання дитини, зрозуміти її, спонукає шукати нові, нетрадиційні форми і методи навчання.

Література:

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения. — М. : Педагогика, 1977. — 80 с.
2. Белогрудова В. П. Об исследовательской деятельности учащихся в условиях проектного метода // Иностранные языки в школе. — 2005. — № 8.
3. Осип А. Главное — мотивация и самоорганизация учения. Учитель. — 2003. № 2.
4. Подласый И. П. Педагогика. Т.1, 2. — М. : Владос, 2001.
5. Полат Е. С. Новые педагогические технологии в системе образования. — М. : Владос, 2001.
6. Светловская Н. Н. Об интеграции как методологии явлений и ее возможности в начальном обучении // Начальная школа. 1990. №5. С. 57-60.
7. Тюнникова Ю. С. Методика выявления и описания интегрированных процессов в учебно-воспитательной работе. СПГУ, 1987. — 47 с.